

I.В. ДОМИНОВА

(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна)

Ризики електронного банкінгу та їх класифікація

Сьогодні, поряд з очевидними перевагами система електронного банкінгу зумовила появу додаткових ризиків у банківському бізнесі, які при настанні ризикових подій можуть призвести до значних фінансових втрат для банків та їх клієнтів. Метою статті є визначення та аналіз видів ризиків електронного банкінгу з побудовою системи їх класифікації. Досліджено зарубіжний досвід класифікації ризиків електронного банкінгу та запропоновано власну систему класифікації ризиків в умовах функціонування електронного обслуговування клієнтів. Проаналізовано сутність основних ризиків електронного банкінгу (стратегічний, операційний ризики та ризики ліквідності і репутації). Визначено основні причини виникнення кожного із цих ризиків. Виявлено, що запровадження інноваційних форм банківського дистанційного обслуговування клієнтів не породжує нові ризики, а лише розширює профіль традиційних ризиків та створює нові джерела їх виникнення. Доведено, що ризики електронного банкінгу знаходяться у тісній взаємодії, проте конкретні їх прояви залежать від джерел, що їх зумовлюють.

Ключові слова: електронний банкінг, ризики електронного банкінгу, стратегічний ризик, операційний ризик, ризик репутації, ризик ліквідності, кредитний ризик, валютний ризик, процентний ризик.

I.В. ДОМИНОВА

(Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, г. Киев, Украина)

Риски электронного банкинга и их классификация

Сегодня, наряду с очевидными преимуществами система электронного банкинга обусловила появление дополнительных рисков в банковском бизнесе, которые при наступлении рисков событий могут привести к значительным финансовым потерям для банков и их клиентов. Целью статьи является определение и анализ видов рисков электронного банкинга с построением системы их классификации. Исследован зарубежный опыт классификации рисков электронного банкинга и предложена собственная система классификации рисков в условиях функционирования электронного обслуживания клиентов. Проанализирована сущность основных рисков электронного банкинга (стратегический, операционный риски и риски ликвидности и репутации). Определены основные причины возникновения каждого из этих рисков. Выведено, что введение инновационных форм банковского дистанционного обслуживания клиентов не порождает новые риски, а лишь расширяет профиль традиционных рисков и создает новые источники их возникновения. Доказано, что риски электронного банкинга находятся в тесном взаимодействии, однако конкретные их проявления зависят от источников, которые их обуславливают.

Ключевые слова: электронный банкинг, риски электронного банкинга, стратегический риск, операционный риск, риск репутации, риск ликвидности, кредитный риск, валютный риск, процентный риск.

I.V. DOMINOVA

(Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine)

Risks of Electronic Banking and Their Classification

Today, along with the obvious benefits, the electronic banking system led to the emergence of additional risks in the banking business, which upon the occurrence of risk events can lead to significant financial losses for banks and their clients. The object of the article is the determination and analysis of the electronic banking risk types with the formation of their classification system. Foreign experience of the electronic banking risk classification is studied and the proper system of risk classification under conditions of electronic service of clients has been proposed. Nature of the principal electronic banking risks has been analyzed (strategic, operational risks and liquidity and reputation risks). Main causes of each of these risks appearance were determined. It was discovered that introducing of innovative forms of remote banking service of clients does not generate new risks, but only expands the traditional risks` profile and creates new sources of their origin. It was proved that electronic banking risks are in close interaction, but their specific occurrence depends on the sources that cause them.

Keywords: *electronic banking, risks of electronic banking, strategic risk, operational risk, reputational risk, liquidity risk, credit risk, foreign exchange risk, interest rate risk.*

Актуальність теми дослідження. Початок третього тисячоліття ознаменувався широким впровадженням новітніх досягнень в сфері інформаційних технологій та засобів зв'язку у банківському бізнесі. Необхідність зниження собівартості банківських послуг і прагнення кредитних організацій зайняти лідируючі позиції на фінансових ринках стимулює їх до впровадження інноваційних технологій дистанційного банківського обслуговування. На сьогодні найбільш поширеною формою обслуговування, яка характеризується високою динамікою розвитку, є електронний банкінг.

Серед основних переваг електронного банкінгу – істотна економія часу за рахунок виключення необхідності відвідувати банк особисто і можливість цілодобового контролю власних рахунків, а також оперативного реагування на зміни на фінансових ринках. Проте поряд з очевидними перевагами система електронного банкінгу зумовила появу додаткових ризиків у банківському бізнесі, які при настанні ризикових подій можуть призвести до значних фінансових втрат для банків та їх клієнтів. Виходячи із зазначеного, розгляд теоретичних питань ризикованості електронного банкінгу є актуальним напрямком наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дистанційного банківського обслуговування досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: В. Бауер, М. Енгстлер, Б. Кінг, К. Скіннер, Д. Шпат, С. Лемешинський, Л. Лямин, Н. Пантелєєва, П. Ревенков, Дж. Сінкі, Т. Шалига, О. Чуб та інші. Здебільшого їх дослідження стосуються сутності електронного банкінгу, його переваг і недоліків, видів онлайн-послуг, характеристики функціональних можливостей інноваційних систем віддаленого банкінгу. Разом з тим, багато аспектів цієї проблеми залишаються недостатньо дослідженими, включаючи ризики, що виникають при впровадженні технологій електронного банкінгу, що і зумовлює актуальність проведення подальшого дослідження.

Метою статті є визначення та аналіз видів ризиків електронного банкінгу з побудовою системи їх класифікації.

Основні результати дослідження. Проблематика банківських ризиків привертає увагу банківських установ, органів банківського регулювання та нагляду різних країн уже протягом тривалого часу, і спроба їх докладного опису та аналізу мала місце задовго до початку ери дистанційного банківського обслуговування, в тому числі електронного банкінгу.

На сучасному етапі розвитку технологій банківського регулювання та нагляду зарубіжні фахівці акцентують увагу переважно на ризиках, що пов'язані з технологічним прогресом у банківській сфері. Так, у матеріалах одного з основних органів банківського регулювання та нагляду США – Управління контролера грошового обороту – до

ключових ризиків, що пов'язані з електронними банківськими операціями, відносять:

- ризики, пов'язані із залежністю від постачальників та провайдерів;
- ризики, пов'язані із забезпеченням безпеки, цілісності та конфіденційності банківських даних;
- ризики, пов'язані із авторизацією, автентифікацією та підтвердженням достовірності і прав користувача;
- ризики, пов'язані зі стратегією ведення електронного бізнесу та діловими операціями;
- ризики, що пов'язані із плануванням безперервного проведення бізнес-операцій;
- ризики, пов'язані із допуском до проведення тих чи інших операцій та юридичними питаннями;
- ризики, пов'язані із комп'ютерними злочинами та з відмивання коштів [8].

У 1998 році фахівці Базельського комітету з питань банківського нагляду у публікації «Risk management for electronic banking and electronic money activities» зазначили, що використання технологій електронного банкінгу породжує специфічні ризики для банку, проте вони можуть бути згруповані за категоріями ризиків, які вже відомі кредитним організаціям, тому в даному сенсі ці ризики не є новими. До таких специфічних ризиків, які характеризують обробку даних банку в електронному режимі, відносять непередбачуване розкриття інформації, помилки, шахрайство, переривання транзакції, неефективне планування та ризики, що пов'язані з діями клієнтів [7]. Також Базельський комітет з питань банківського нагляду акцентує увагу на тому, що реалізація специфічних ризиків електронного банкінгу, насамперед, породжує операційні, юридичні та репутаційні ризики, які перебувають у дуже тісній взаємодії та взаємозалежності. Інші традиційні ризики (кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик та ціновий ризик) теж, у більшій чи меншій мірі, мають місце при використанні різних форм електронного банкінгу. До цієї ж групи віднесено ймовірність настання транскордонних ризиків, оскільки електронний банкінг розроблений на технологіях, які можуть функціонувати за межами національної економіки. Приділення значної уваги транскордонним ризикам пояснюється відмінністю законодавчих та нормативних актів і положень різних держав, що в результаті може спровокувати появу юридичного ризику.

Деяку альтернативу розкритому вище підходу надав Банк Нідерландів, виділивши нетрадиційні ризики, зумовлені використанням банками інформаційних систем:

- стратегічний ризик – обумовлений недоліками в стратегії розвитку інформаційних технологій та її невідповідністю корпоративним цілям;
- ризик управління – обумовлений недостатнім рівнем гнучкості та забезпечення банківських

Фінанси та оподаткування

інформаційних технологій;

- ризик ексклюзивності – обумовлений недостатнім рівнем захисту від несанкціонованого доступу до банківських автоматизованих систем та окремих її складових;

- ризик цілісності – зумовлений неточністю, неповнотою інформації або її несвоєчасним надходженням;

- ризик контролю – зумовлений недостатніми функціональними характеристиками засобів контролю;

- ризик безперервності – зумовлений можливістю тимчасової недоступності роботи самих інформаційних технологій;

- ризик користувача – зумовлений невірним використанням інформаційних технологій клієнтом [1].

Центральний банк Російської Федерації у Листі № 197-Т до банківських установ від 7 грудня 2007

року «Про ризики при дистанційному банківському обслуговуванні» акцентує увагу на ризиках шахрайства та атак, а також ризиках, пов'язаних із забезпеченням безпеки, цілісності та конфіденційності банківських даних, ризиках провайдера [4].

На основі вищевказаного можна зробити висновок, що на даний момент не існує єдиної закінченої теорії ризиків електронного банкінгу, навіть у тих країнах, де історія розвитку електронного банківського бізнесу розпочалася набагато раніше, ніж в Україні. Відтак за результатами проведеного аналізу та систематизації існуючих поглядів розроблено власну класифікацію ризиків електронного банкінгу, в якій акумульовано вищезазначені ризики (рис. 1).

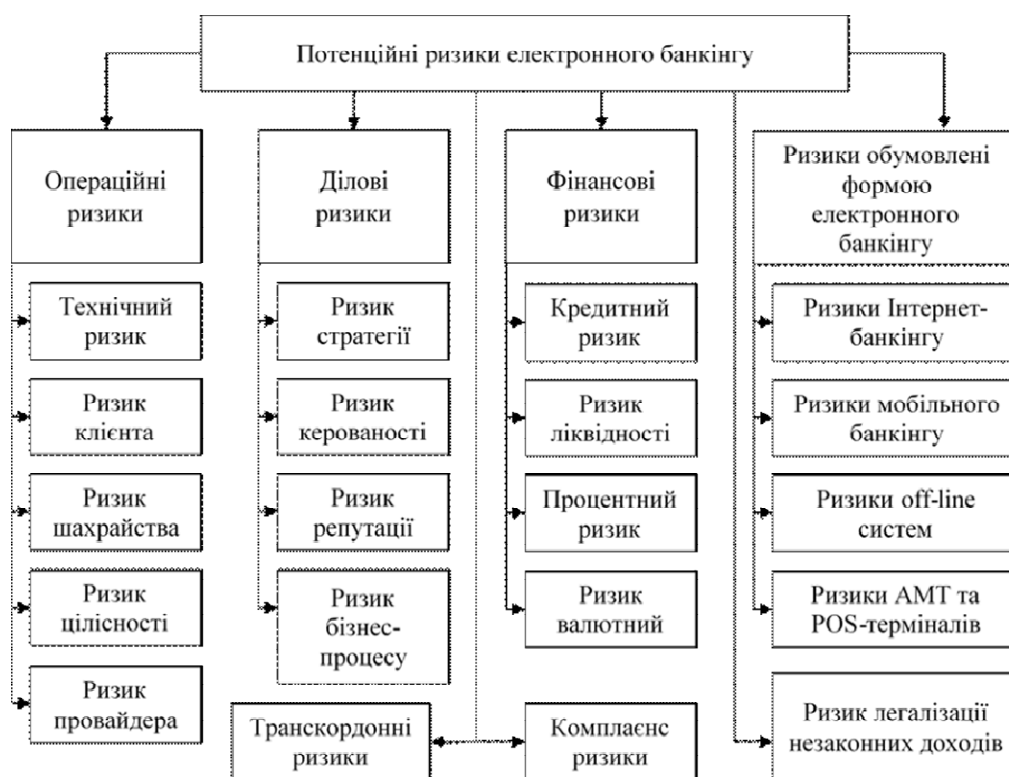

Рис. 1. Потенційні ризики електронного банкінгу

Джерело: власна розробка автора.

Запропонована класифікація дозволяє згрупувати сукупність ризиків електронного банкінгу, враховуючи причини, що їх обумовлюють. Також ця класифікація дозволить співробітникам відділу ризик-менеджменту банку не розпоршувати увагу на різні типи ризиків, які переважно мають однакове джерело виникнення та потребують типового інструментарію в процесі управління. Розроблена класифікація відображає, насамперед, найбільш притаманні банківські ризики у процесі використання електронного банкінгу, враховуючи досвід країн, які почали використовувати інноваційні канали продажу банківських послуг та операцій раніше, ніж Україна.

Враховуючи досвід зарубіжних вчених та

практиків, вважаємо за доцільне не заглиблюватися у подальшу класифікацію ризиків, а сконцентрувати увагу на основних факторах, які зумовлюють появу даних ризиків, та дослідити сутність ризиків електронного банкінгу, профіль яких значно розширюється в результаті впливу даних факторів.

П.В. Ревенков зазначає, що до основних факторів, які підвищують рівень банківських ризиків за умов використання системи електронного банкінгу, можна віднести:

- «віртуальний» характер дистанційних банківських операцій;

- низьку захищеність доступу до «відкритих» телекомунікаційних систем;

- високу швидкість виконання транзакцій;
- глобальний характер міжмережевої операційної взаємодії;
- участь компаній-провайдерів у реалізації послуг;
- можливість використання системи електронного банкінгу для незаконних дій [5].

Вважаємо, що враховуючи особливості національної банківської системи, цей перелік варто доповнити ще такими факторами, як: 1) низький рівень обізнаності використання інноваційних технологій існуючими та потенційними клієнтами (особливо серед користувачів літнього віку); 2) недостатній рівень підготовки співробітників комерційних банків у питаннях забезпечення інформаційної безпеки та управління відповідними супутніми ризиками; 3) відсутність чіткого законодавчого регулювання процесу надання послуг через дистанційні канали.

Варто відмітити, що спектр даних факторів може розширюватися у процесі запровадження більш новітніх форм електронного банкінгу.

Існування вищезазначених факторів чинить значний вплив на розширення профілю операційного, юридичного, репутаційного, стратегічного ризиків та ризику ліквідності. Тому вважаємо доцільним розглянути сутність даних ризиків та дослідити їх специфіку в процесі функціонування електронного банкінгу.

Перш за все, розглянемо сутність стратегічного ризику, адже запровадження тієї чи іншої системи дистанційного обслуговування клієнтів банку прописується у стратегічному плані кредитної установи. Кожна банківська установа розробляє стратегічний план, в якому чітко зазначаються напрями діяльності банку, його цілі, місія, завдання, напрями розвитку, цільові стратегічні показники у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Відтак саме на етапі розробки стратегічного плану може мати місце зародження ризиків електронного банкінгу, які проявляться в короткостроковій чи довгостроковій перспективі діяльності банку.

Стратегічний ризик – можливі у перспективі фінансові втрати, що зумовлені невірними бізнес-рішеннями банківської організації, що призведе до неможливості досягнення нею своїх бізнес-цілей та/або надмірних затрат на впровадження і супроводження функціонуючих банківських технологій та автоматизованих систем [5]. До основних причин, що провокують появу стратегічного ризику, можна віднести:

- відсутність стратегічного плану розвитку, що передбачає запровадження системи електронного банківського обслуговування чи наявність недоліків у ньому;
- неможливість досягнення банківською установою стратегічних цілей у зв'язку з відсутністю або недостатчею необхідних у повному обсягу ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, людських) та невиконанням організаційних заходів (управлінських рішень) у області надання послуг

електронного банкінгу;

- надмірні затрати на запровадження та супроводження систем електронного банкінгу та/або їх нерентабельність, а також вимушена відмова від використання вже впроваджених в експлуатацію технологій банківського обслуговування та відповідних інформаційних систем банківської організації [5];

- неефективно розроблена та слабо досліджена маркетингова, ринкова, конкурентна або технологічна політика або невірна їх реалізація;

- помилка у виборі та запровадженні найбільш прийнятної для кредитної установи системи електронного банкінгу та/або спектру послуг, що надаються за рахунок її експлуатації.

Звичайно, наведений перелік причин є далеко не вичерпним і цілком може тяжити як у бік збільшення, так і у бік зменшення, в залежності від специфіки та політики банку, проте зазначені елементи є принциповими та ключовими.

Важливо враховувати, що стратегічний ризик може бути пов'язаний з операційним, юридичним, репутаційним ризиками та ризиком ліквідності. Такі зв'язки можуть виникати і між компонентами вищезазначеного ризику в результаті прийняття невірних або помилкових рішень. Тому у процесі оцінки переваг запровадження інноваційної системи електронного банкінгу варто здійснити оцінку можливостей банку щодо її запровадження та супроводження.

Не менш важливим є розгляд сутності операційного ризику, який має місце у процесі функціонування будь-якої банківської дистанційної системи обслуговування. Операційний ризик – можливі поточні або перспективні фінансові втрати, що зумовлені помилками при виконанні банківських операцій у результаті шахрайських дій по відношенню до кредитної організації, а також порушення безперервності дії її автоматизованих систем, за допомогою яких здійснюється електронне банківське обслуговування [5]. До основних причин, що провокують появу операційного ризику, можна віднести:

- неадекватність системи електронного банкінгу (аварії, відмови, помилки та збій роботи електронної банківської системи);

- шахрайські дії (викрадення фінансових ресурсів в електронному форматі – як клієнтських, так ресурсів і банківської установи; несанкціоновані транзакції; викрадення інформації про клієнтів; несанкціонований доступ до рахунків тощо);

- помилки клієнтів (за умов електронного банкінгу клієнти стають операціоністами у процесі виконання різного роду транзакцій);

- порушення в системі внутрішнього контролю за роботою автоматизованої системи електронного банкінгу;

- збій у роботі компанії-провайдера, що обслуговує банківську систему, та/або невиконання ним умов договору;

- недостатній рівень захищеності системи

Фінанси та оподаткування

інформаційних технологій як з боку банку, так і з боку провайдера, що її обслуговує.

Операційний ризик постійно супроводжує діяльність кредитної установи, а з розвитком інформаційних технологій спектр факторів, які його зумовлюють, значно зріс. Проте, незалежно від того, який фактор призвів до порушення функціонування банківської автоматизованої системи обслуговування, результатом даних дій завжди буде невиконання тих чи інших обов'язків перед користувачами системи електронного банкінгу, відповідальність за виконання яких покладена на кредитну установу відповідно до договору обслуговування. Як наслідок, знижується рівень довіри до даного банку, що негативно позначається на загальній репутації банківської установи на ринку банківських послуг.

Варто відзначити, що сучасна банківська діяльність сильно залежить від надійності інформаційної системи, яку використовує кредитна

установа. Будь-яка інформаційна система у процесі функціонування потребує вдосконалення, доповнення, налагодження, оновлення, що спричиняє порушення порядку її функціонування. Відповідно до статистичних даних, 20 % помилок та перерв у роботі електронних банківських систем обслуговування клієнтів виникають у результаті технічних неполадок, 40 % – через помилки у процесах роботи, ще 40 % – внаслідок помилок персоналу або користувачів [1].

Проте найбільш вагомою проблемою в процесі обслуговування за допомогою інноваційних систем є шахрайські дії. За даними Української міжбанківської асоціації платіжної системи ЄМА, у 2015-му році в Україні було зафіксовано 20-відсоткове зростання числа несанкціонованих переказів, тобто шахрайства через онлайн-банкінг. Також зазначається, що протягом 2015 року було зафіксовано 3898 шахрайських випадків у банківській діяльності (рис. 2) [2].

Рис. 2. Структура шахрайських дій користувачів електронного банкінгу в Україні у 2015 році
Джерело: [2].

За статистичними даним Центру стратегічних та міжнародних досліджень (CSIS) кіберзлочинність щорічно завдає шкоди у розмірі 445 млрд. доларів світовій економіці. Кожного року США, Китай, Японія та Німеччина втрачають близько 200 млрд. доларів. Втрати, пов'язані з особистими даними клієнтів, оцінюються у 150 млрд. доларів [3].

Наведені статистичні дані красномовно свідчать про те, що ідентифікація операційного ризику та побудова адекватної системи управління ним є одними з першочергових завдань для банківської установи, яка використовує електронні системи обслуговування клієнтів. Адже саме операційний ризик більшою мірою, порівняно з іншими ризиками, супроводжує функціонування системи електронного банкінгу.

Юридичний ризик – можливі фінансові втрати, зумовлені порушенням банківською установою законодавчих та нормативних актів, що регламентують банківську діяльність, та/або законодавчою невизначеністю окремих аспектів надання банківських послуг [5]. До основних причин,

що провокують появу юридичного ризику, належать:

- порушення нормативно-правових та законодавчих актів України, в тому числі нормативних актів Національного банку України;
- невиконання вимог регулятора;
- важкість ідентифікації клієнта у процесі дистанційного обслуговування;
- розкриття або втрата конфіденційних даних клієнтів та порушення умов договору між банківською установою і клієнтом;
- відсутність чітких законодавчих актів, що регламентують порядок обслуговування клієнтів за допомогою системи електронного банкінгу;
- недоліки в угодах між кредитною установою та провайдером у питаннях виконання функцій щодо зберігання, оброблення та передачі банківської інформації, що має конфіденційний характер;
- суперечність між законодавчими актами різних держав за умови розміщення філіалів банківської установи та її клієнтів на території інших держав.

Реалізація юридичного ризику може призвести до зниження репутації, фактичної грошової втрати

(штрафи, різного роду виплати) та до скорочення можливостей для бізнесу. У процесі запровадження автоматизованої системи електронного банкінгу важливою є перевірка та подальший контроль процесу здійснення обліку банківських операцій, розроблення звітів відповідно до чинного законодавства України. Цей ризик значно посилюється, коли клієнтом банку стає особа, яка проживає на території іншої держави (що дозволяє система електронного банкінгу), законодавчі та нормативні акти якої значно відрізняються від законодавчих актів держави, на території якої функціонує банк.

Для клієнта найважливішим є збереження його приватної, конфіденційної інформації, тому банківська установа повинна перш за все гарантувати її та мати репутацію надійного зберігача особистих даних клієнта.

Ризик репутації – ймовірно в перспективі фінансові втрати, зумовлені формуванням негативної суспільної думки про кредитну установу за умов порушення нею будь-яких обов'язків перед клієнтом [5]. До основних причин, що провокують появу репутаційного ризику за умов функціонування електронного банкінгу, слід віднести:

- зниження рівня довіри з боку клієнта за умов несанкціонованого доступу до його рахунків;
- розкриття або викрадання конфіденційної інформації про клієнта або інформації, яка є банківською таємницею;
- неможливість забезпечення безперервного функціонування системи електронного банкінгу;
- запровадження незручної системи електронного банкінгу, яка є складною у використанні для клієнта;
- некомпетентність інформаційної служби банку;
- недостовірну інформацію про банківську систему в публікаціях та у мережі Інтернет.

Тобто репутація банку може постраждати, якщо

система електронного банкінгу не відповідає вимогам ринку, її функціонал незручний та незрозумілий для клієнта, тобто вона є такою, що відштовхує як існуючих, так і потенційних користувачів.

Результати реалізації ризику репутації можуть бути наступними: втрата частини клієнтів, відтік ресурсів, судові позови, поява відомостей про порушення банківської таємниці у загальнодоступній формі й т. д. Наслідками цього є недоступність, непрацездатність, ненадійність, небезпечність автоматизованих систем кредитної організації. Через реалізацію перерахованих загроз і пов'язаних із ними компонентів банківських ризиків відбувається втрата (спотворення) банківських і/або клієнтських даних (в тому числі через відмову апаратно-програмного забезпечення як самої кредитної організації, так і її провайдерів), комп'ютерні злочини, мережеві атаки [1].

Особливість зазначеного ризику полягає також у тому, що негативна інформація про одну банківську установу може негативно відобразитися на репутації національного банківського сектору та спровокувати недовіру до фінансово-кредитного сектору держави.

Юридичний та операційний ризики дуже сильно пов'язані з репутаційним ризиком, і особливо чітка кореляція між ними прослідковується саме в умовах функціонування електронного банкінгу. Шахрайські дії, невиконання обов'язків перед клієнтом, розкриття конфіденційної інформації, збої в роботі автоматизованої системи електронного банкінгу – все це впливає на репутацію банку та породжує реалізацію операційного та юридичного ризиків за умов їх невчасної ідентифікації, що в подальшому призводить до значних фінансових втрат. Ймовірним першоджерелом вищевказаних ризиків можуть стати недоліки в стратегічному планування, які спровокували реалізацію стратегічного ризику. Отже, ці ризики потрібно розглядати в сукупності та враховувати їх взаємозалежність (рис. 3).

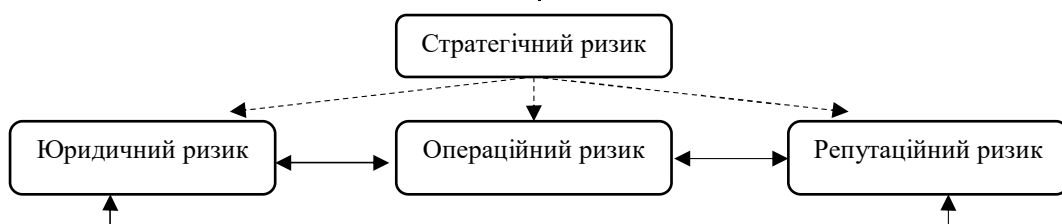

Рис. 3. Відображення зв'язку між ключовими ризиками електронного банкінгу

Джерело: власна розробка автора.

Наступним ризиком, профіль якого значно розширюється в умовах використання технологій електронного банкінгу, є ризик ліквідності.

Під ризиком ліквідності в контексті функціонування електронного банкінгу розуміють можливі у перспективі фінансові втрати, що зумовлені нездатністю кредитної організації своєчасно та в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами за рахунок змін характеру управління ліквідністю в умовах відкритої мережевої взаємодії [5]. До основних

причин, що провокують появу ризику ліквідності за умов функціонування електронного банкінгу, варто віднести:

- порушення безперервності функціонування системи електронного банкінгу;
- неможливість реалізації високоліквідних активів за умови виникнення неполадок у системі електронного обслуговування клієнтів (включаючи комплекси провайдерів) [5];
- складність прогнозування руху грошових коштів користувачів дистанційного банківського

Фінанси та оподаткування

обслуговування за умов зростання їх волатильності;
 - зростання обсягу короткострокових ресурсів;
 - паніку на ринку фінансових послуг в результаті поширення недостовірної або неперевіреної інформації про банк.

Як правило, саме через цей ризик опосередковано реалізуються інші ризики: репутаційний, правовий та стратегічний ризики. Оскільки для нього характерні такі явища, як непередбачений відтік коштів, фінансові розкрадання у великих розмірах (включаючи несанкціоновані перекази грошових коштів), інші втрати високоліквідних активів, збої і відмови в роботі систем електронного банкінгу та іншого апаратно-програмного забезпечення, яке використовується для здійснення обслуговування як

кредитної організації, так і її провайдерів, а також недоліки організаційно-технічного характеру, наслідком яких стає невиконання кредитною організацією своїх зобов'язань перед клієнтами [5].

Загалом можна стверджувати, що вищезазначені ризики знаходяться у тісній взаємодії, проте конкретні їх прояви залежать від джерел, що їх зумовлюють (рис. 4).

Описані ризики є найбільш типовими в умовах функціонування електронного банкінгу, проте вважаємо доцільним коротко розглянути суть інших ризиків, що притаманні електронному виду обслуговування клієнтів (табл. 1).

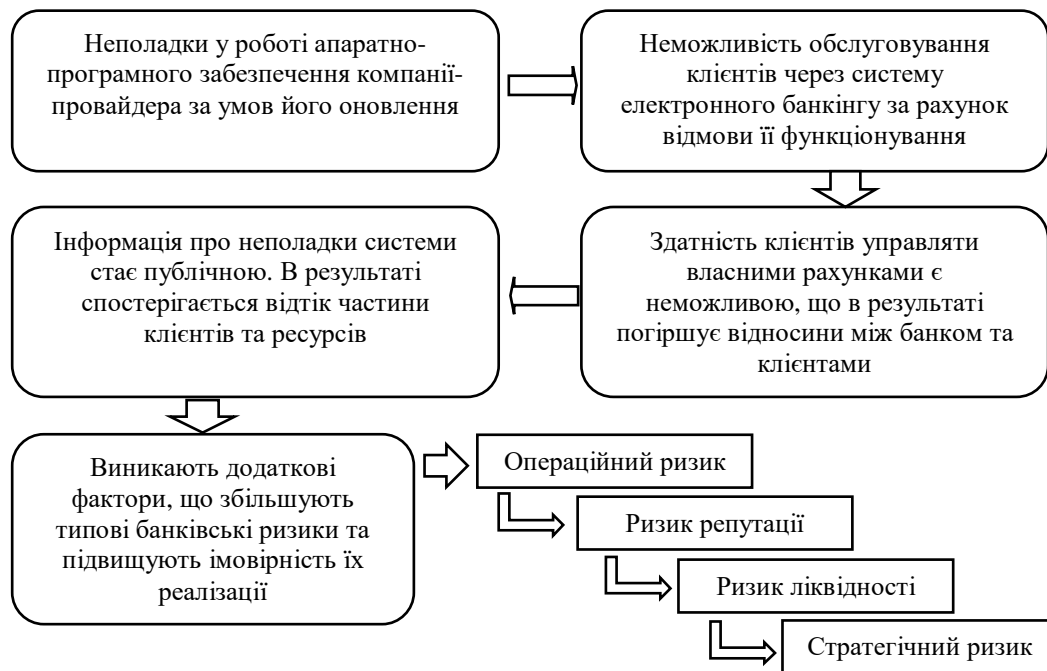

Рис. 4. Приклад виникнення та взаємодії типових ризиків банку в умовах функціонування системи електронного банкінгу та співпраці кредитної установи з компанією-провайдером
 Джерело: власна розробка автора.

Таблиця 1

Характеристика традиційних банківських ризиків з урахуванням особливостей електронного банкінгу

Назва ризику	Коротка характеристика
Кредитний ризик	Можливі у перспективі фінансові втрати, що зумовлені нездатністю клієнта відповідати за власними зобов'язаннями перед банківською установою за умов неякісної оцінки його кредитоспроможності та застави. Виникнення даного ризику спровоковане відсутністю особистого контакту з клієнтом та складністю перевірки застави у клієнтів, що проживають на території інших держав.
Процентний ризик	Можливі у перспективі фінансові втрати, що зумовлені невизначеністю майбутніх змін процентних ставок. В умовах електронного банкінгу (особливо Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу) перед банками постає можливість розширення географічного кола клієнтів, що зацікавлені в більш високих процентних ставках або строках купівлі або продажу власних ресурсів. Виникнення даного ризику буде провокувати зміни цін на ринках фінансових послуг (як державних, так і зарубіжних).
Валютний ризик	Можливі у перспективі фінансові втрати, що зумовлені несприятливою зміною вартості іноземної валюти відносно валюти держави, на території якої функціонує банк. Можливі недоліки в системі контролю при відкритті депозитів та розрахункових рахунків у валютах, що відмінні від доларів США або національної валюти держави на території, де розміщений банк.

Джерело: розроблено автором на основі [1, 5].

Кредитний, процентний та валютний ризики притаманні традиційним каналам продажу банківських операцій та послуг, проте за умов електронного банкінгу їх специфіка не змінюється, видозмінюється лише характер та джерела їх виникнення.

Відповідно до матеріалів Управління контролера грошового обороту США, валютний, кредитний та процентний ризики на сьогодні є неактуальними в умовах використання системи електронного банкінгу (Інтернет-банкінгу) [1], проте існує ймовірність їх виникнення за умови виникнення факторів, які можуть їх спровокувати.

Ще одним ризиком для банківської установи, яка використовує систему електронного банкінгу для обслуговування клієнтів, є використання систем електронного банкінгу для легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Запровадження системи електронного дистанційного обслуговування створює сприятливі умови для вищезазначеного незаконного виду діяльності, оскільки вона надає можливість відкривати рахунки та здійснювати транзакції без особистого відвідування відділення банку потенційними клієнтами. Останнім часом відмивання коштів стало однією з основних міжнародних проблем, вирішенням яких займаються всі провідні країни.

Висновки. Впровадження банками системи електронного банкінгу пояснюється значним переліком очевидних переваг, що приваблюють клієнтів, а також допомагають банківським установам займати конкурентоспроможну позицію на ринку. Проте використання електронної системи обслуговування, як і будь-якої іншої, провокує появу специфічних ризиків та посилення традиційних ризиків, реалізація яких може негативно відобразитися на фінансовій стабільності та діловій репутації банку на ринку фінансових послуг.

На основі проведеного дослідження було з'ясовано, що зараз не існує єдиної системи класифікації ризиків електронного банкінгу, навіть в тих країнах, де запровадження системи дистанційного обслуговування відбулося набагато раніше, ніж на території нашої держави.

Зауважимо, що запровадження інноваційних форм дистанційного обслуговування не породжує нові ризики, а лише розширює профіль традиційних ризиків та створює нові джерела їх виникнення. До основних ризиків, профіль яких значно розширюється в умовах функціонування електронного банкінгу належать: стратегічний, операційний, правовий, репутаційний ризики та ризик ліквідності. Електронні форми обслуговування створюють низку специфічних причин, які провокують їх появу. Варто відмітити, що вищезазначені ризики тісно взаємодіють і є взаємозалежними, що вказує на важливість їх вчасної ідентифікації та подальшого управління ними. Процес їх ідентифікації, оцінки та методика їх нівелювання залишається потенційним напрямком подальших наукових досліджень.

4 Список використаних джерел

1. Лямин, Л. Применение технологий электронного банкинга. Риск-ориентированный подход [Текст] / Л. Лямин. – М. : КНОРУС ; ЦИПСИР, 2011. – 336 с.
2. Офіційний сайт Української міжбанківської асоціації платіжної системи ЄМА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ema.com.ua/payment-market-in-ukraine-infographics-4q-2015/>
3. Офіційний сайт Центру стратегічних та міжнародних досліджень (CSIS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.csis.org/analysis>
4. Письмо Банка России от 07.12.2007 г. № 197-Т «О рисках при дистанционном банковском обслуживании» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankir.ru/publikacii/20080305/k-voprosy-o-riskah-svyazannih-s-primeneniem-tehnologii-dbo-1374503/>
5. Ревенков, П. В. Управление рисками в условиях электронного банкинга [Текст] : Монография / П. В. Ревенков. – М. : Издательский дом «Экономическая газета», 2011. – 168 с.
6. Шора, О. Є. Застосування VAR-методології в практичній діяльності комерційних банків / О. Є. Шора // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 12. – С. 142-145.
7. Risk Management for Electronic Banking and Electronic Money Activities. – Basle : Basle Committee on Banking Supervision, Mart 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bis.org/publ/bcbasc215.pdf>
8. Robertson, R. M. The Comptroller and Bank Supervision. OCC, Washington, DC, USA, 1995.

4 References

1. Lyamin, L. (2011). *Primenenie tehnologij elektronnoho bankinha. Risk-orientirovannyj podhod [Application of electronic banking technologies. The risk-oriented approach]*. Moskva: KHORS; TSPSiR.
2. Ukrainian Interbank Payment Systems Members Association EMA 4q-2015. Retrieved from <http://ema.com.ua/payment-market-in-ukraine-infographics-4q-2015/>
3. Center for Strategic and International Studies (CSIS) 2015. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis>
4. Bank Rossii. (2007). *O riskah pri distantsionnom bankovskom obsluzhivanii [About risks in remote banking services]*. Retrieved from <http://bankir.ru/publikacii/20080305/k-voprosy-o-riskah-svyazannih-s-primeneniem-tehnologii-dbo-1374503/>
5. Revenkov, P. V. (2011). *Upravlenye riskamy v usloviyakh elektronnoho bankynha [Risk management in the conditions of electronic banking]*. Moskva: Izdatelskiy dom «Ekonomicheskaja gazeta»
6. Shora, O. Ye. (2005). *Zastosuvannia VAR-metodolohii v praktychnii diialnosti komertsiiynkh bankiv [The use of VAR-methodology in the practice of commercial banks]*. *Oblik i finansy APK*, No. 12, 142-145.
7. Basle Committee on Banking Supervision (Mart 1998). *Risk Management for Electronic Banking and Electronic Money Activities*. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/bcbasc215.pdf>
8. Robertson, R. M. (1995). *The Comptroller and Bank Supervision*. USA, Washington, DC: OCC.